

Мирјана М. Секулић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за хиспанистику

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ У ДЕЛУ ВИСЕНТЕА БЛАСКА ИБАЊЕСА

Апстракт: У раду се преиспитује слика Првог светског рата коју шпански писац и новинар Висенте Бласко Ибањес конституише у делима историје и фикције. Рад се бави публицистичким текстовима Бласка Ибањеса, сакупљеним у вишетојној историји Првог светског рата (Historia de la Guerra europea de 1914) и романом Четири јахача Апокалипсе (Los cuatro jinetes del Apocalipsis). Тумачимо представе узрока рата, уз посебан осврт на питање модерног рата и новина које доноси, налазимо паралеле, сличности и разлике између представа у роману и историјском делу. Циљ је преиспитивање историјског и културолошког контекста у којима аутор изриче одређене судове о рату, а затим и о немачком народу, уз акценат на то како се предратна германофилија мења у германофобију изражену у анализираном роману и Историји.

Упркос поједностављеним опозицијама хуманизма и милитаризма у роману, аутор улази у знатно сложенија тумачења различитих аспеката савременог и модерног рата у Историји. У том смислу издвајамо његово схватање фатализма рата и судбинску периодичност коју му приписује. Но, ипак, текстови Висентеа Бласка Ибањеса, закључујемо, изражавају оптимизам у човечанство и постојање жеље за више правде, слободе и братства.

Кључне речи: *историја, Први светски рат, Висенте Бласко Ибањес, Historia de la Guerra europea, Los cuatro jinetes del Apocalipsis.*

1. Шпанија и Први светски рат

Период пре почетка Првог светског рата у Шпанији био је обележен постојањем многих политичких фракција, нестабилношћу власти и кратким

¹ msekulic@filum.kg.ac.rs

животом Парламента (Juliá, 2007:p.46). Од 1913. године на челу владе био је Едуардо Дато (Eduardo Dato), човјек конзервативне оријентације. Током две године власти Дато је донео одлуку да Шпанија не уђе у Први светски рат и заузме политику неутралности упркос споразумима из 1907. године који су земљу везивали за силе Антанте. Дато је и сам упркос германофилији конзервативаца остао неутралан у великим расправама које су се у Шпанији покренуле поводом рата. Сматрао је да Шпанија не поседује ни мотиве за учешће у сукобима, али ни војна и економска средства за то. Понсе Мареро наводи да би искорак из неутралног положаја угрозио већ пољуљану друштвену и политичку стабилност Шпаније, као и режим монархије (2008:p.1). Међутим, споменути споразум доводи у питање шпанску неутралност будући да су Француска и Велика Британија настојале да искористе шпанску трговачку зависност. Исти аутор наводи и да је сам краљ Алфонсо XIII (Alfonso XIII), упркос подршци француском краљу, подржавао неутралност надајући се да ће у одређеном моменту Шпанија добити прилику да иступи као посредник у постизању мира између великих сила и тиме активно интервенисати у међународној политици, а и побољшати свој положај (Ponce Margero, 2008:p.1–2). Упркос тим циљевима, неутралност се показала као декларисање шпанске немоћи.

У Шпанији је у овом периоду дошло до постепене миграције из руралних крајева у градове, пада активне руралне популације и пораста на пољу индустрије и трговине, што је типично за процес индустријализације и модернизације (Juliá, 2004:p.51). Први светски рат променио је основе продуктивне структуре у Шпанији и утицао на развој економије, док је након рата дошло до кризе која је резултирала диктатуром Прима де Ривере (Miguel Primo de Rivera). Притисак који су вршиле Француска и Велика Британија на економском плану резултирао је шпанском испоруком намирница и војних производа, док су шпански радници замењивали француске у фабрикама током њиховог боравка на фронту. Ратни сукоби представљали су подстицај за шпанску спољну трговину отварајући нову етапу у економској историји земље (García Delgado & Jiménez, 2007:p.367). Шпански извоз доживљава снажан раст током ратног периода, међутим, тај раст и богаћење земље настали су захваљујући посебним и пролазним околностима, те је након рата дошло до тзв. 'кризе мира'. Како наводе Гарсија де Кортасар и Гонсалес Весга, економска еуфорија представљала је просту успомену већ 1917. године (2009:p.526).

Сам краљ Алфонсо XIII био је германофил и своју подршку исказивао је у писмима директно упућеним немачком краљу Вилхелму. Немачка власт је шпанску неутралност гледала благонаклоно, јер због економског и географског

положаја зависног од савезничких сила Шпанија није могла ништа друго да учини. Савезници су делили став да је и за њих најбоља неутралност Шпаније. Отуд, шпанска неутралност у рату није била само одлука шпанске власти већ и зараћених сила (Ронсе Мартего, 2008:р.8–9), чиме постаје израз немоћи да заузме било који други став у рату.

Званична одлука о неутралности Шпаније била је у супротности са ставовима јавног мњења у земљи. Неутралност се ограничавала на *Службени гласник* (*La Gazeta*) у коме је 30. јула прокламована, док шпански дух није био неутралан ни равнодушан, већ подељен на германофиле и присталице савезника који су се изједначавали са франкофилима. Међу интелектуалцима и писцима вођене су оштре расправе у штампи, на митинзима и преко манифеста подршке једној или другој зараћеној страни. Рамон Перес де Ајала (Ramón Pérez de Ayala) саставио је *Манифест шпанских интелектуалаца* (*El manifiesto de los intelectuales españoles*, 1915) који су у знак подршке савезницима као носиоцима идеала праведности потписали многи интелектуалци. Одговор на овај текст био је *Германофилски манифест* (*Manifiesto germanófilo*) Хасинта Бенавентеа (Jacinto Benavente), који је величао немачку културу. Међу онима који су стали на страну савезника нашли су се Мигел де Унамуно (Miguel de Unamuno), Мануел Асања (Manuel Azaña), Антонио Мањадо (Antonio Machado), Хосе Ортега и Гасет (José Ortega y Gasset), Висенте Бласко Ибањес (Vicente Blasco Ibáñez) и многи други. Унамуно је, примера ради, шпанску неутралност тумачио као израз моралне неспособности и недостатка политичке и војне организације, за шта криви саму монархију. Такође, он неутралност поистовећује са солидарношћу са германизмом, милитаризмом и диктатуром, односно негацијом идеала правде и културе, с којима се изједначавају савезничке земље (Fusi, 1999:р.52).

Бласко Ибањес нарочито се издваја у овој групи, јер је са почетком рата дошло до значајног заокрета у његовим ставовима према Немачкој. Наиме, овај писац био је велики поштовалац и заслужан је за ширење германске културе у Шпанији. Објављивао је дела Фридриха Ничеа, а дивљење према музици Ричарда Вагнера (Mainer, 2010:р.216) исказао је у роману *Међу наранџама* (*Entre naranjos*, 1900). Од 1914. године Бласко Ибањес биће један од аутора који ће допринети конструисању негативне слике немачке културе у Шпанији, а његов пропагандни роман *Четири јахача Апокалипсе* (*Los cuatro jinetes del Apocalipsis*, 1916) постићи ће славу и ван европског континента, нарочито у САД. Роману се углавном одриче велика књижевна вредност, али због пропагандних циљева и нарочито одбране идеала правде и слободе, био је веома цењен и превођен на многе језике (Gonzalo-Blanco, 2009).

2. Висенте Бласко Ибањес у Првом светском рату

Први светски рат затекао је Висентеа Бласка Ибањеса у Паризу на повратку из Аргентине. Како наводи Родригес Магда, овај шпански аутор био је свестан да живи у времену важних историјских догађаја и његова реакција је трострука: жели да забележи догађаје, да пропагандом допринесе Француској и стекне корист од свега тога (2014/15:p.213). Стога почиње да објављује низ чланака и хроника о рату, а затим с пуно ентузијазма осмишљава грандиозан пројекат *Историје европског рата* (*Historia de la Guerra Europea*) у више томова. Само пар месеци након почетка Првог светског рата Бласко Ибањес започео је објављивање недељних свезака од тридесет и две странице великог формата о ратним збивањима које ће издавачка кућа *Прометеј* (*Prometeo*) из Валенсије у периоду од 1914. до 1919. године објавити у виду девет томова *Историје европског рата* (Gascó Contell, 2012:p.152).

Историја европског рата подељена је на девет томова, по одлуци самог издавача, док унутрашња структура одражава Ибањесову тежњу према линеарности и организованости текстова. Међу томовима постоје разлике у тону и мери учешћа самог аутора, будући да не само да је користио стране изворе за своје чланке, већ је имао и сараднике који су му помагали у састављању *Историје*. У прва три тома присутан је препознатљив стил аутора, од четвртог до седмог тома укључује велики број војних анализа и новинских чланака преузетих из других извора (претежно листови *Le Temps* и *L'Illustration*), док последња два тома поново показују лични печат Бласка Ибањеса у политичким анализама (Lechado, 2014:p.27).

Родригес Магда појашњава да је жеља за остваривањем оваквог пројекта проистекла из искрене привржености Француској, коју се шпански писац не устручава да јавно искаже (2014/15:p.214). Тумачећи Ибањесове наводе, поменута ауторка доказује да он Француску изједначава са слободом, владавином права и правдом, неопходном да се укроте дивље звери. Овај шпански аутор, дакле, не заузима неутралан положај, већ показује отворену наклоност према савезницима и учествује у разним пропагандним активностима у корист савезничких земаља. Будући да је Ибањесова франкофилија била несумњива, а при том је већ био реномирани писац, Ремон Поенкаре, председник Француске, лично му је издао дозволу да посећује фронтове у близини Париза ради сакупљања грађе за писање романа о рату, што је такође била молба председника. Бласко Ибањес желео је да буде пионир у приповедању рата (Viciano, 2014/15:p.65) и радо прихвата позив француског председника почетком 1915.

године да посети фронтове. На тај начин постао је привилеговани сведок ратних збивања.

Иако се Бласко Ибањес првенствено поставио као хроничар ратних збивања, мотивисан догађајима из Првог светског рата написао је три романа: *Четири јахача Апокалипсе*, *Маре Нострум* (*Mare Nostrum*, 1918) и *Непријатељи жене* (*Enemigos de la mujer*, 1919). Овај шпански аутор, као следбеник Бенита Переса Галдоса (Benito Pérez Galdós) и Емила Золе, сматрао је да роман треба да буде инструмент за анализу и преношење знања о савременој стварности, при чему ваља поштовати принцип посматрања или сведочења догађајима. Роман тако постаје студија савремених догађаја у форми реалистичког и натуралистичког романа (Caudet, 2016/17:p.22). Овим ставом такође се показује ауторово схватање да роман поседује способност утицаја на друштво. Како се даље наводи у студији, Бласко Ибањес није правио велике разлике између политичког активизма и књижевног или публицистичког стваралаштва, будући да је све било усмерено ка истом циљу.

3. Писати о Првом светском рату

На почетку првог тома *Историје европског рата* Висенте Бласко Ибањес тврди да му је намера да 'приповеда развој и страхоте једног монструозног рата у поређењу са свим другим ратовима, рата који почиње 1914. године и за који нико не зна када ће се завршити'². Историју аутор посматра као причу о ратним узроцима, токовима и ужасима, што је позиција коју ће потврдити и писањем романа *Четири јахача Апокалипсе*.

Полазећи од Мишлеовог става да је *Историја* заправо васкрснуће, Бласко Ибањес коментарише да у писању историје савремених догађаја није потребно васкрсавати чињенице, будући да су аутори истовремено и сведоци догађаја. Овај шпански писац донекле прави метаисторијску белешку о савременој позицији из које настоји да пише *Историју*. Свој положај сматра и привилегованим, те тврди да је једноставније писати историју и поткрепити је директним сведочанствима учесника који још могу да проговоре о догађајима. Затим додаје и како су ужаси овог јединственог рата блиски посматрачу, што њихове текстове чини сведочанствима нечасности, односно повицима огорчености и разочарења (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.12).

² Сви цитати из *Историје европског рата* преводи су ауторке текста.

'Vamos á relatar el desarrollo y los horrores de una guerra monstruosa entre todas las guerras, que empieza en 1914 y nadie sabe cuándo terminará.' (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.12)

Рат се одвија пред онима који о њему пишу и о њему сведоче, чиме се писање о њему претвара у хронику. Као хроничар, Бласко Ибањес тврди да намерава да буде непристрастан, но уједно исказује схватање да историја упркос настојањима никада није била написана без уплитања осећања. Шпански писац има у виду да савременици с тугом посматрају догађаје, односно да не могу остати мирни пред страхотама које се одвијају. Будући да је и сам у тој позицији, односно да му недостаје временска и емотивна дистанца, он налази оправдање да му је немогуће остварити објективност у приповедању догађаја. Иако је странац у Француској пореклом из неутралне Шпаније³, те иако приступа извештавању са претензијама ка објективности, препознаје се идеолошка подређеност савезничким идеалима и сам аутор је не крије.

Ипак, он настоји да сагледа различите стране 'велике трагедије' (Blasco Ibáñez, 1920 (VII):p.71). Дистанцираност у односу на текстове гради тако што сакупља разноврсне материјале, фотографије, мапе, планове, цртеже, исечке из новина, преводи интервјуе, текстове војних аналитичара, објаве разних народа, фрагменте из француских и других листова. Туђи извештаји о напредовању војске и току ратних збивања, како наводи Ибањес, доприносе детаљнијем представљању догађаја (1920 (I):p.233). Иако је употреба оваквог материјала првенствено служила да прида објективност тексту, као допуна и потврда написаног, не сме се заборавити да је у питању ауторски одабир. Аутор је минуциозан у описима које поткрепљује, када је могуће, потврдама и доказима цитирајући велики број извора. Упркос томе, његова идеологија је препознатљива и јасна и у складу са њом је и избор коришћених извора. Поред тога, шпански аутор даје своје мишљење о пренетим цитатима и коментарише наводе. Треба напоменути да фотографије укључене у *Историју европског рата* не само да преносе слику стварности већ је и конструишу у комбинацији са текстом који наводи на одређено тумачење фотографија, илустрација и мапа. Оне представљају ефективно реторичко средство и имају снажан утицај на публику. Историјски и журналистички дискурс Бласка Ибањеса није ослобођен реторичких средстава. Он прикупља чињенице, али их организује и тумачи, дајући одређено значење догађајима које представља. Његов дискурс је строго идеолошки и подређен савезничкој реторици.

³ Иако не наводи директно име Шпаније, Бласко Ибањес се у уводу *Историје* осврће на питање неутралности земаља током Првог светског рата. За власти у тим земаљама каже да су разборите, док за народ бележи да вођен политичком традицијом и ентузијазмом настоји да победи исту разборитост и изађе из стања инертности. На овај начин делимично оправдава шпанску неутралност током рата и показује да народ не жели да остане по страни судбоносних догађаја, док истовремено настоји да се не замери власти карактеришући стога њене поступке као разборите.

Бласко Ибањес није имао намеру да буде пуки ратни извештач. Настојао је да превазиђе оквире новинских репортажа и зађе у тумачење узрока и последица рата, опише ратне протагонисте у улози војсковођа, али и да проговори о народима и неименованим војницима. Његов циљ јесте да започне једну антрополошку, социолошку и политичку студију, како наводи Лењадо (2014:р.24). Исти циљ показује се остварен кроз фикционално конструисање ратних догађаја у роману *Четири јахача Апокалипсе*. Критика ово дело сматра антиратним романом, ангажованом књижевношћу у служби одређеног политичког и идеолошког става аутора (Rodríguez Richart, 1989:p.353–354).

4. Европски или Први светски рат? (Модерни рат)

У уводу *Историје европског рата* Бласко Ибањес настоји да дефинише рат са којим се суочава Европа од 1914. године поредећи га са ранијим сукобима и истичући његове новине и размере. Тако тврди: ‘У историји човечанства не познаје се ниједан рат који би се могао упоредити са садашњим’⁴, а затим, ради илустрације своје тврдње набраја велике историјске догађаје: галопирајуће нападе Хуна и монголских народа; велике европске ратове као што су *Рат од сто година* и *Рат од тридесет година*; најезда Турака до зидина Беча; кампање шпанских краљева против половине света, те закључује: ‘сви догађаји из ратне историје човечанства, бледе и умањују се пред ратом из 1914. године’⁵.

Већ у првом тому *Историје* Бласко Ибањес изражава слутњу да су размере ратних сукоба светске упркос називу који је дао делу. Тако изјављује: ‘Овај европски рат већ је светски рат. Велики сукоб раса који се одвија у центру старог света распршио се по читавој планети’⁶. То схватање заснива на чињеници да ‘приближно половина људског рода у овом тренутку директно или индиректно учествује у рату’⁷, што затим мотивише питање: ‘Када је нешто слично виђено у историји?’⁸

⁴‘No hay en la historia de la humanidad guerra alguna que pueda compararse con la presente.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.9)

⁵‘.../ todos los hechos de la historia belicosa de los hombres, palidecen y se achican frente á la guerra de 1914.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.9)

⁶‘Esta guerra europea es ya una guerra mundial. La gran batalla de razas que se desarrolla en el centro del viejo mundo se ha esparcido fragmentaria por todo el planeta.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.12)

⁷‘La mitad aproximadamente del género humano está en guerra en estos momentos directa o indirectamente.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.10)

⁸‘¿Cuándo se conoció esto en la Historia?’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.10)

Разлоге да упркос слутњи светских размера сукоба Ибањес наслови дело *Историја европског рата* онда можемо тражити у чињеници да су европске силе доминирале у свету, односно остатак света посматран је као европска колонија, њен продужетак, и стога њој подређен. Тако је и рат назван *великим европским ратом*. Европски колонијализам, односно однос центра/метрополе и периферија/колонија, узрок је *распршивања* рата по читавом свету.

Рат коме сведочи Бласко Ибањес сматра веома сложеним, те тврди да се ‘радикално разликује од свих осталих ратова у прошлости’⁹, образлажући затим шта га чини ‘модерним’. Модерни рат, наводи, ангажује све живе снаге народа, односно позива на војну обавезу. То је рат маса, оружаних народа, што захтева простор и средства која би ‘уплашила старе стратеге’¹⁰. Ради интензивирања реченог наводи као пример Наполеона, модерног вође у своје време, за којег сматра да би био запрепашћен пред призорима садашње борбе.

Бласко Ибањес полази од тога да је почетак 20. века период великих напредака у науци и цивилизацији уопште а затим истиче савремене црте рата. Сматра да су извршени велики напреси на пољу наоружања, иако то не значи увећање броја жртава које је процентуално исто као у ранијим ратовима; такође, напредак војне медицине чини овај рат мање страшним него у ранија времена (Blasco Ibáñez, 1920 (I):pp.588–589). Модерни рат, како га назива, захтева минуциозну припрему у односу на ратове у прошлости. Ибањес наводи цитат једног војног аналитичара да је рат борба две воље, а затим додаје да се пре рата на бојном пољу воде борбе интелигенције у касарни. Затим закључује: ‘Једном речју: стратег припрема победу а тактичар је остварује’¹¹.

Бласко Ибањес прави минуциозну анализу савременог рата, врши поређење са старим техникама, али наводи и шта се није променило упркос очекивањима. Уместо утврђења која су се показала неефикасним, као новина користе се ровови који се након непријатељског рушења лако могу обновити. То скривање војске под земљом наводи Ибањеса да рат окарактерише као ‘глув, дуг и упоран’¹². Но, упркос очекивањима, овај рат је показао, сматра аутор, да модерни рат и даље попут старих јесте рат народних маса, упркос употреби топова, напредних пушака и митраљеза (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.591).

⁹‘difiere en muchas cosas radicalmente de todas las guerras del pasado.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.588)

¹⁰‘hubiesen asustado á los antiguos estrategas.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.588)

¹¹‘En una palabra: el estratega prepara la victoria y el táctico es el que la consigue.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.591)

¹²‘una guerra sorda, larga y tenaz.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.594)

Једна од истакнутих одлика савременог рата јесте и економска парализација зараћених земаља и народа за разлику од некадашњих сукоба. Док су некада ратовали професионални војници, остатак земље настављао је уобичајени живот. У тренутном рату, примећује Ибањес, затварају се фабрике услед недостатка радне снаге, сви мушкарци између 10 и 50 година су регрутовани, а железница се не користи за трговачке послове, (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.9), о чему ће писати и у роману *Четири јахача Апокалипсе*. Примера ради, стари Марсел Деноаје, као послован човек, размишља да су људи полудели, те да ће пропасти све земље, будући да ће рат убити капитал (Blasko Ibanjes, 2014:p.155). Прва поглавља романа описују Париз као врхунац цивилизације, град у коме влада раскош, благостање и космополитизам што ће германски напад пољуљати учинивши да наједном ништа више не буде сигурно и извесно, те уливши страх банкарима, милионерима и уопште привилегованим сталезима.

5. Узроци рата

У складу са намером да протумачи узроке рата, Бласко Ибањес у *Историји европског рата* наводи да је његов зачетак у империјализму (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.11). Поглавље првог тома насловљено *Рат* аутор започиње отвореном изјавом: 'Овај скоро светски сукоб несумњиво је дело Вилхелма II и пангерманизма'¹³, а затим појашњава да је тај сукоб узрокован амбицијом и недостатком владарског самопоуздања Вилхелма II. Наиме, стар и жељан славе, сматра Ибањес, немачки цар веровао је да не треба да остави велики пројекат свом наследнику. Разлог Бласко Ибањес налази у представи коју је цар имао о свом народу, односно у уверењу да је Немачка преплављена пангерманистичким поносом и жељна светске доминације.

Висенте Бласко Ибањес тврди да је савремени рат мотивисан балканским питањем, за које, опет, сматра да је веома старо (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.565). Стога улази у тумачење традиционалних расправа, пре свега Срба и Бугара, уз посебно истицање аустријских империјалистичких претензија. Аустријско царство уз помоћ јаког савезника, како пише, желело је да стекне моћни утицај на Балкану као компензацију за територије које је изгубило током друге половине 19. века. Србија је, како даље наводи, једина која се успротивила тим претензијама подржавајући панславизам, па отуд мржња с којом је аустријска власт прогонила ову балканску земљу (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.568). Та власт,

¹³ 'Este conflicto casi mundial es indiscutiblemente la obra de Guillermo II y del pangermanismo.' (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.578)

сматрао је шпански писац, желела је да казни Србију и Црну Гору због непоштовања наређења (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.576). Бечка дипломатија је од ступања краља Петра Првог на власт тражила пропаст овог малог али храброг народа, бележи шпански писац, откривајући веома позитивно вредновање српског народа. Стога је атентат 1914. године послужио као погодно оправдање да се испуне аустријске освајачке намере, пише Ибањес (1920 (I):p.568). Као аргумент да је атентат био само изговор за покретање рата шпански писац наводи и напомену да 'ни немачки ни аустријски цар нису осетили велику тугу због смрти надвојводе'¹⁴. Заправо, преко француских цитата Бласко Ибањес наводи да се овај рат може приписати жељи империјалне Немачке да постигне хегемонију у Европи а затим и у свету. Централне снаге, како пише, започеле су најстрашније борбе да би преко леша Србије отвориле пут према Оријенту. Кринка Видаковић Петров скреће пажњу на чињеницу да Бласко Ибањес у поглављу *Сарајевски атентат* своје *Историје* 'пореди понашање Аустријанаца у Босни и Херцеговини и Немаца у Алзасу и Лорену, подвлачећи аналогију Француска–Србија' (2009:p.46). У овој чињеници можемо пронаћи и корен промене Ибањесових ставова према српском народу од веома негативне представе у путописним текстовима *Оријент (Oriente, 1907)* до знатно позитивније у *Историји европског рата*.

Карановић истиче да овај шпански аутор путем приказа репресије аустро-угарске власти настоји да оправда традиционално прихваћено насиље као део српског идентитета (2020:p.592). У потрази за узроцима рата Бласко Ибањес најпре тумачи однос Аустрије према Србији, те инсистира на аустријској агресији и освајачким намерама. Градећи идентитет Србије преко алтеритета, слика српског народа стиче позитивне одлике. Идентитет Србије конструише се преко истицања негативних особина Аустријанаца, односно гради се из перспективе одбране од непријатеља и непријатељске идеологије. Позитиван став према Србији мотивисан је франкофилијом, а то нарочито долази до изражаја у поређењу са ранијом негативном сликом Србије какву је шпански писац оставио у *Оријенту*.

Немачки империјализам тема је и романа *Четири јахача Апокалипсе*. Чувши да почиње рат, протагониста Хулио Деноаје говори да презире балканске размирице као сукобе 'малих и бедних нација, који су привлачили пажњу целог света, одвлачећи их од озбиљних питања' (Blasko Ibanjes, 2014:p.22). С друге стране, његов саговорник, немачки саветник, препознао је значај ових

¹⁴'tanto el emperador de Alemania como el de Austria no experimentaron un gran dolor por la muerte del archiduque.' (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.581)

сукоба, сматрајући да ће Србију подржати Русија, а да ће тако започети рат. Сам рат назива 'благословеним' (Blasko Ibanjes, 2014:p.23) откривајући себе као присталицу сукоба. Рат ће дефинисати и као 'превентивни' (Blasko Ibanjes, 2014:p.23), јер услед става да се Русија одавно спрема на напад против Немачке сматра да је треба напасти пре него што то она учини. Истовремено, у роману започиње изградња стереотипа о немачкој жељи за ратом, што ће се претворити у окамењену слику Немачке током романа. Књижевни текстови важан су медиј за образовање, ширење и трајно деловање оваквих националних стереотипа (Leerssen, 2009:p.93; Fischer, 2009:p.45), но треба поставити питање њиховог настанка, односно јесу ли одређени историјским и идеолошким контекстом или су конвенције културне, дискурзивне и књижевне природе (Sekulić, 2019:p.35). Ибањесове стереотипе о Немцима налазимо као идеолошке, али и важне за књижевни текст, будући да усмеравају информације у роману, манипулишу мишљењем и организују сам текст романа (Beller, 2007:p.432). Репродукција или оживљавање предратне и ратне стварности у анализираном роману јесте поетска пројекција ауторове субјективности која носи емоционални набој, а самим тим представе Немаца унутар дела не подлежу рационалном промишљању код читалаца. Рецепција романа, као што смо видели, била је интернационална и веома брза, што указује на широку прихваћеност слика изграђених у Ибањесовом делу, а самим тим и важност њихове анализе.

У деветом тому *Историје* Ибањес наводи сведочанства и текстове Немаца који су се залагали за мир у Европи, предвиђајући да се аустријским нападом на Србију отвара могућност за светски рат. Они су сматрали да Немачка нема интереса у овом сукобу, те да ће ратом једино доживети губитке. Након навођења фрагмената два немачка сведочанства (Лихновски и доктор Муехлон), Бласко Ибањес закључује: "Таква сведочанства, немачка и оба легитимна, поткрепљују тврђу да су прави кривци за европски рат били људи који су владали Немачком 1914. године".¹⁵ У овом поступку такође се препознаје улога цитата у Ибањесовој *Историји* – њима потврђује сопствене идеолошке ставове.

Бласко Ибањес не настоји да све Немце представи као заговорнике рата ни у роману *Четири јахача Апокалипсе*. Иако гради слику представника немачког народа у лику саветника, аутор га не сматра репрезентативним за читав народ (v. Gvozden, 2001:p.212). Наиме, писац фикционално гради ликове и Немаца

¹⁵ 'Tales testimonios, alemanes y autorizadosísimos ambos, corroboran el aserto de que los verdaderos culpables de la guerra europea fueron los hombres que gobernaban á Alemania en 1914.' (Blasco Ibáñez, 1920 (IX):p.118)

забринутих због рата као претње економији, пословању, претње банкротом, што подразумева велико страдање (Blasko Ibanjes, 2014:p.23). Истовремено, писац подржава други велики стереотип о Немцима као народу којем је економија на првом месту. Но, поменути саветник није се питао да ли је рат добар за немачку индустрију и какав исход може донети, сматрао је да је на првом месту разрачунавање са непријатељима кроз превентивни рат. Заправо, преко речи овог лика Ибањес настоји да конструише слику немачке параноје о завери других народа против њих: 'Живимо окружени непријатељима и то не може да се настави. /.../ Поставили су гвоздени обруч око нас да би нас угушили' (Blasko Ibanjes, 2014:p.24). И након изградње свеколиког имагинарног непријатеља, Ибањес даје саветнику могућност да тим неименованим непријатељем оправда почетак рата, појашњавајући како функционише империјализам ове земље. Немци, као што видимо, најпре стварају дискурс о непријатељу који вреба и чека тренутак за напад, те само његово постојање изграђено у овом дискурсу оправдава акцију Немачке. Ова земља само жели да се одбрани од *других*.

Став писца од самог почетка рата постаје јасан. Упркос преиспитивању немачких претензија и указивању да нису сви Немци заступници истих ставова, шпански писац задржава се на немачкој агресији, поносу, амбицији, осећању завереништва против њихове нације, као на најинтензивнијем утиску из сусрета протагонисте са разним припадницима немачког народа. Најгласнији, а стога и најутицајнији јесте немачки саветник који одушевљено пропагира рат и тражи аргументе за његову оправданост не трпећи преиспитивање. Немачком менталитету, стога, својствено је и непреиспитивање.

6. Рат и цивилизацијски напредак

Писање о рату повод је Ибањесу и за отварање расправе о цивилизацији и савременом добу. Наслеђе 19. века, сматра, донело је оптимизам, веру у науку и прогрес, али и идеју да ће свет бити бољи у будућности. Сукоби који ће прерасти у Први светски рат пољуљали су овакве ставове, те доводе до кризе идеологије и преиспитивања суштине напретка. Како наводи лик Маргерит у роману *Четири јахача Апокалипсе*, 'ми не живимо у доба дивљаштва, налазећи потпору за овакав став у некадашњим речима неког старог професора да 'ратови нису више могући у овом модерном времену' (Blasko Ibanjes, 2014:p.33). Услед напретка цивилизације нема места за ратне сукобе. Идеја модерног рата незамислива је, јер би рат однео превише живота, стога и мушке радне снаге, што би довело до страдања економије и онемогућило би наставак борбе.

Међутим, за разлику од овог оптимистичног тона у роману, Ибањес у *Историји* наводи да с почетком рата ‘за само неколико недеља укинута су векови рада и прогреса’¹⁶, што затим сликовито појашњава: ‘Човечанство као да се враћа на период живота у пећинама. Наука, коју је древни варварин заробио и силовао, следи га и помаже му као каква јадна робиња. Зар ће и најплеменитије тежње човечанства умрети као што умиру споменици и људи?’¹⁷ Но, многа питања Ибањес ће оставити отвореним.

Овај рат, сматра Ибањес, започет је ‘када су људи највише веровали у мир, и вођени науком и уметношћу који, према Гетеу, немају домовине, напредовали су према највећем могућем савршенству, према граду из будућности који је сањао овај песник’¹⁸. Као велики поштовалац немачке културе, Бласко Ибањес Гетеа сматра великодушним и хуманим песником, и утолико је више погођен поступцима његових наследника који у савременом тренутку ‘глорификују варварске подухвате милитаризма своје земље као нешто божанско’¹⁹. Слично питање поставиће и у роману *Четири јахача Апокалипсе* путем једног од ликова: ‘Ко би рекао да је иста земља створила Канта пацифисту, озбиљног Гетеа, Бетовена’ (Blasco Ibañes, 2014:pp.126–127). Позитивни стереотипи о Немачкој с почетком рата прелазе у негативне.

Стога Бласко Ибањес настоји да дубље дефинише рат. Наводи да ‘у рату моментално побеђује снага над правима’²⁰. Затим прелази на поређење борби у давним *варварским* временима када није било граница сили и каснијих периода када су се народи цивилизовали, те су разум и хуманост ублажили старе обичаје. На крају закључује да ‘Немци из савремене Немачке, која се сматра најјученијим и најцивилизованијим народом у *Историји*, имали су тужну част да обнове рат са свим својим ужасима и дивљаштвом старих времена.’²¹ Стра-

¹⁶ ‘...en unas cuantas semanas se han suprimido varios siglos de trabajo y de progreso...’ (Blasco Ibañes, 1920 (I):p.12)

¹⁷ ‘La humanidad parece retroceder á la época de las cavernas. La ciencia, raptada y violada por el antiguo bárbaro, le sigue y le ayuda como una esclava triste. ¿Van á morir también—como mueren los monumentos y los hombres—las más nobles aspiraciones de la humanidad?’ (Blasco Ibañes, 1920 (I):p.12)

¹⁸ ‘cuando los hombres creían en la paz más que nunca, y guiados por la ciencia y el arte, que, según Goethe, no tienen patria, avanzaban hacia la mayor perfección posible, hacia la ciudad futura soñada por este poeta.’ (Blasco Ibañes, 1920 (I):p.12)

¹⁹ ‘glorifican las hazañas bárbaras del militarismo de su país como algo divino!’ (Blasco Ibañes, 1920 (I):p.12)

²⁰ ‘La guerra hace triunfar momentáneamente la fuerza sobre el derecho.’ (Blasco Ibañes, 1920 (I):p.595)

²¹ ‘Los alemanes de la Alemania contemporánea, que se considera el pueblo más culto y civilizado de la Historia, han tenido el triste honor de restaurar la guerra con todos los horrores y el salvajismo de los tiempos pasados.’ (Blasco Ibañes, 1920 (I):p.595)

хови и злочини налик савременима, како пише Ибањес у *Историји*, могу се наћи само ако се кроз историју вратимо до Хунске најезде и Атиле, учитеља и узора данашњих владара једне нације која себе сматра најцивилизованом, а који својим војницима препоручују убиства, паљевине, толеришу силовања... (1920 (III):р.354). Из кључних речи којима се представљају поступци савремене Немачке закључује се да аутор с тугом констатује уназађивање ове земље под руководством њених владара.

Шпански аутор трага за узроцима и налази да овакво стање међу савременим Немцима није необично имајући у виду 'неморалности скоро свих правника, историчара, филозофа и државника који су у Немачкој допринели образовању империјалистичког идеала и конституисању пангерманизма'²². Већ формиран негативан став о овој земљи Ибањес потврђује овим цитатом филозофа Фујеа (Alfred Fouillee) у настојању да задржи привид објективности и дистанце. Касније у виду закључка цитира неименованог аутора да то значи претварање неправде, репресије и разбојништва у основу људског друштва (Blasco Ibáñez, 1920 (I):р.596). Права су у рукама победника, како сумира шпански аутор. У интерпретираном роману један од ликова кроз којег аутор износи своје ставове тумачи порекло таквог немачког става у религији. Немачка религиозност, сматра, не признаје равноправност људи и негација је хришћанства: 'Она само цени снажне и подржава их да се не суздржавају ни пред чим. Они који су рођени слаби морају да се подвргну тим правилима или да нестану' (Blasko Ibanjes, 2014:р.142). Исти лик, руски социјалиста Чернов појашњава: 'Остали хришћански народи, када морају да ратују, осећају противречност која постоји између њиховог понашања и јеванђеља и оправдавају своју окрутност чињеницом да су приморани да се бране. Немачка изјављује да Бог воли раг' (Blasko Ibanjes, 2014:рр.140–141). Немачко божанство је осветољубиво, окрутно, што Чернов тумачи чињеницом да су Немци постали хришћани знатно касније од осталих народа.

Сличан манир објашњења немачких поступака налази се и у Ибањесовој *Историји*. Полазећи од цитата немачких правника и других аутора шпански писац критикује конституисање права човека на сили што оправдава наоружање, насиље и мржњу (Blasco Ibáñez, 1920 (I):р.596). Након тога цитира неименованог аутора да су Немци касно стигли на банкет цивилизације и задржали хипнотисаност варварским сјајем силе (Blasco Ibáñez, 1920 (I):р.596). Једна од

²²'inmoralidad de casi todos los jurisconsultos, historiadores, filósofos y hombres de Estado, que han contribuido en Alemania a la formación del ideal imperialista y a la constitución del pangermanismo.' (Blasco Ibáñez, 1920 (I):рр.595–596)

кључних речи у дефинисању немачког идентитета у текстовима *Историје* јесте *варварски*, чиме се јасно потврђује Ибањесов негативни став према Немцима.

Настојећи да појасни савремени преокрет, у *Историји европског рата* Ибањес прибегава поређењу 'варварских векова', који су поштовали архитектонске споменике, и савремене Немачке – руке која себе сматра цивилизованим, а која их је уништила (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.12). Аутор ће представити своје нијансиране идеолошке тврдње и кроз фикционални лик Чернова:

‘Цивилизација се не састоји само од велике индустрије, много банака, војске и бројних универзитета који се једино баве науком. То је материјална цивилизација. Друга, супериорнија, која уздиже душу и не дозвољава да људско достојанство трпи без протеста стална понижења.’ (Blasko Ibanjes, 2014:pp.136–137)

Цивилизацију посматра у терминима пацифизма, напретка науке и уметности, тежње ка савршенству: ‘Цивилизација је префињеност духа, поштовање ближњег, толеранција према туђем мишљењу, благост обичаја’ (Blasko Ibanjes, 2014:p.143). И у овом разлагању различитих дефиниција цивилизације крије се основа Ибањесовог схватања опозиције Немачка–Француска. На плану идеологије, препознатљива је Ибањесова франкофилија, интензивирана са развојем ратних догађаја. Као франкофил истицао је француску превласт на плану хуманистичких наука и у Француској препознавао модеран политички модел либералног и демократског напретка.

Анализом књижевних слика *Другог* често се открива функционисање неке идеологије. Пажо подсјећа да је стереотип истовремено и производ и израз једног времена (2007:pp.60–61), стога треба узети у обзир да је током Првог светског рата, упркос шпанској званичној неутралности, јавност била подељена. Германофили су у немачком народу видели дисциплину, ред и организацију, дивили су се њиховим научним и философским достигнућима, као и музичкој и књижевној уметности (Ortiz de Urbina, 2007:p.193). Сам Ибањес пре Првог светског рата био је германофил док ће се са избијањем ратних сукоба преобратити у германофоба, што се јасно види у *Историји европског рата* и роману *Четири јахача Апокалипсе*. Германофоби су у Немцима видели примитиван, конзервативан, насилан и окрутан народ (Ortiz de Urbina, 2007:p.193), а Бласко Ибањес дели њихову позицију и постаје типичан представник оваквог става. Осим тога, треба напоменути да Ибањес даје легитимитет написаном својим потписом будући да је у Шпанији уживао велико поштовање ширих републикански оријентисаних маса.

Бласко Ибањес посветио се откривању крајности и опасности германске превласти, и пруском војном систему супротстављао је хуманистичке идеале. О рату је писао као о општем злу, али је истовремено подржавао борбу савезника и прихватао неминовност борбе у случају одбране сопствене домовине. На пример, у роману *Четири јахача Апокалипсе* представља се лик антимилиитаристе који с почетком рата донекле мења своје ставове. Како он наводи, и даље мрзи рат, али Француску су напали и она је приморана да се брани од ропства (Blasko Ibanjes, 2014:p.160). Отуд се аутору може замерити што разарање које су починиле савезничке стране не посматра у негативном светлу. Међутим, како наводи Новикова, у Ибањесовим романима нема дубоког истраживања идеолошке основе немачког милитаризма, основа је у опозицији хуманизма и милитаризма представљених преко заговорника двају зараћених страна (2010:p.45).

7. Фатализам рата

У роману *Четири јахача Апокалипсе* рат се представља као јуришање четири коњаника, Смрти, Куге, Глади и Рата, који најављују повратак царства Звери и губитак хуманости. Према аутору, то је феномен који се понавља у историји, чиме указује на критику свих прошлих и будућих ратова. Исти тон препознаје се и у *Историји европског рата*, у којој Бласко Ибањес карактерише Први светски рат као велику трауму за човечанство.

У својој *Историји*, као и у романима, Бласко Ибањес показује презир према рату и војном дивљаштву. Први светски рат или 'европски рат', како га назива, у његовим текстовима стиче фаталистички карактер, попут некаквог коначног рата који ће окончати све будуће сукобе. Аутор представља овај рат у терминима сукоба светлости и таме, прогреса и нецивилизованости, од чијег исхода зависи целокупно човечанство. Из тог разлога, у роману *Четири јахача Апокалипсе*, Ибањес проговара кроз речи породичног столара, познаваоца дела Мишлеа и других историчара: 'Борићемо се за будућност; погинућемо да наши унуци никада не би упознали сличну катастрофу' (Blasko Ibanjes, 2014:p.161).

Почетак Ибањесове *Историје европског рата* обележен је тоном оптимизма који постепено прелази у мрачније визије услед призора смрти и уништења које је сукоб са собом носио. Призори којима је сведочио током одлазака на фронт поништавали су његов ентузијазам, као и идеје о епици и јунаштву (Lechado, 2014:p.23). У роману се та промена такође перципира. Лик Чернова најпре је оптимиста у погледу историјских токова и чврсто тврди да чак и да дође до рата и Немци уђу у Париз:

‘Неће због тога умрети право. Претрпеће помрачење, али ће се поново обновити. Неће се поштовати, биће прегажено, али неће због тога престати да постоји и сви праведни људи препознаће у њему једини пут исправног живота.’ (Blasko Ibanjes, 2014:p.146)

На наде да ће звер Апокалипсе претрпети пораз, Чернов меланхолично одговара:

‘Не; звер не умире. Она је вечна сапутница људи. Крије се повређена, у крви, четрдесет година... шездесет... читав век, али се поново појављује. Можемо само да се надамо да ће се опорављати дуго, да ће бити скривена током много времена, да је генерације које је сада памте, никад више не буду виделе.’ (Blasko Ibanjes, 2014:p.339)

И те Черновљеве речи сажимају суштину Ибањесовог схватања Првог светског рата. Сличан став аутор износи и у *Историји европског рата*: ‘Рат из 1914. године најстрашнији је и најлуђи масакр који је дух разарања, који с времена на време дезоријентише и излуђује човечанство, могао да осмисли.’²³ Судбина рата, у Ибањесовој перцепцији, јесте да се периодично јави и уздрма човечанство. Но, ипак, мишљења смо да Ибањес не губи наду у људе, што показује у роману *Четири јахача Апокалипсе* када кроз Чернова изговори: ‘Жеља човечанства ће вечно бити усмерена ка постизању више слободе, више братства, више правде’ (Blasko Ibanjes, 2014:p.147).

8. Закључна разматрања

Упркос званичној неутралности Шпаније у Првом светском рату, шпанска интелигенција и писци били су подељени на франкофиле и германофиле. Рат се претворио у горућу тему која се заснивала на већ постојећим и стереотипним идејама о *Другом* (Lefere, 2013:pp.290–291). На примерима анализираних дела видели смо како се од некадашње германофилије у ратним околностима код Висентеа Бласка Ибањеса развила германофобија, заснована пре свега на његовој франкофилији, као и републиканском опредељењу и противљењу владавини Алфонса XIII, ког је сматрао представником прусијанског милитаризма (Wedel, 1993:p.59). У перцепцији шпанског аутора Немачка се одликује национализмом, милитаризмом, жељом за ауторитетом и моћи, пренаглашеним поносом који ову земљу воде путевима империјализма. Стога, он приписује

²³ ‘La guerra de 1914 es la más estupenda y loca matanza que pudo imaginar el espíritu de destrucción que de vez en cuando desorienta y enloquece á la humanidad.’ (Blasco Ibáñez, 1920 (I):p.12)

немачком народу негацију цивилизације и повратак на варварство. Насупрот томе, представа Француске, заснована на дубокој франкофилији, сачињена је од идеја правде, слободе и братства, односно хуманистичких вредности. Ове представе народа у делу Бласка Ибањеса показују дубљу идеолошку основу – део су савезничке пропаганде коју је аутор прихватио. Иако су веома упрошћене, ове представе народа нарочито у књижевности веома су ефектне за преношење порука о сукобу цивилизација. Сlike Француске и Немачке конструишу се у међусобном контрастирању, док је сукоб између народа представљен као симболична борба између апстрактних принципа цивилизације и варварства.

Књижевном демагогијом, сматра Алфред Ведел (1993:р.57), Бласко Ибањес служио се како би представио Француску као јуначку земљу. Упркос црно-белом представљању Француске и Немачке без националног нијансирања, компаративном анализом *Историје европског рата* и *Четири јахача Апокалипсе* може се закључити да аутор доследно исказује идеје о Првом светском рату, те да својим тумачењима узрока и развоја рата указује на важност преиспитивања ставова о цивилизацији и историјском прогресу, као и фаталистичком карактеру ратних сукоба.

Извори

1. Бласко Ибањес, Висенте (2014) *Четири јахача Апокалипсе*, Београд, Танеси.
2. Blasco Ibáñez, Vicente (1920) *Historia de la Guerra europea*, Vol. I–IX, Valencia: Prometeo.

Литература

1. Beller, M. (2007) Stereotype. In: Beller, M. & Leerssen, J. (eds.) *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters: a critical survey*. Rodopi, Amsterdam/New York, pp. 429–434.
2. Видаковић-Петров, К. (2009) Српска тема у делу Висентеа Бласка Ибањеса. *Филолошки преглед*. XXXVI (1), 39–55.
3. Viciano, E. (2014/15) El fenómeno de *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*. *Revista de Estudios sobre Blasco Ibáñez / Journal of Blasco Ibáñez Studies*. 3, 61–79.
4. García de Cortázar, F. & González Vesga, J. M. (2009) *Breve historia de España*. Madrid, Alianza editorial.
5. García Delgado, J. L. & Jiménez, J. C. (2007) La economía. In: Juliá, S., García Delgado, J. L., Jiménez, J. C. & Fusi, J. P. (eds.) *La España del siglo XX*. Madrid, Marcial Pons, pp. 333–527.

6. Gascó Contell, E. (2012) *Genio y figura de Blasco Ibáñez agitador, aventurero y novelista*. Valencia, Publicaciones de la Casa-Museo Blasco Ibáñez.
7. Gonzalo-Blanco, A. (2009) *Vicente Blasco Ibáñez: juicio crítico de sus obras*. Alicante, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. <https://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcvd6x3>
8. Гвозден, В. (2001) Полазишта и циљеви имаголошког проучавања књижевности. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*. 49 (1/2), 211–224.
9. Karanović, V. (2020) Vicente Blasco Ibáñez y Serbia: historia de una rescisión ideológica y de un amor palpitante. In: González Herrán J. M., Sotelo Vázquez, M., Carbonell, M. C. & Ripoll Sintes, B. (eds.) *El siglo que no cesa (El pensamiento y la literatura del siglo XIX desde los siglos XX y XXI)*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, pp. 583–598.
10. Caudet, F. (2016/17), Blasco Ibáñez: la singularidad de sus tres novelas sobre la Primera Guerra Mundial. *Revista de Estudios sobre Blasco Ibáñez / Journal of Blasco Ibáñez Studies*. 4, 17–36.
11. Juliá, S. (2007) Política y sociedad. In: Juliá, S., García Delgado, J. L., Jiménez, J. C. & Fusi, J. P. (eds.) *La España del siglo XX*. Madrid, Marcial Pons, pp. 15–330.
12. Lechado, J. M. (2014) Introducción. In: Blasco Ibáñez, V. *Crónica de la guerra europea 1914-1918. Una historia en la trinchera de la Primera Guerra Mundial*. Madrid, La esfera de los libros, pp. 19–31.
13. Leerssen, J. (2009) Odjeci i slike: refleksije o stranom prostoru. In: Dukić, D., Blažević, Z., Plejić Poje, L., & Brković, I. (eds.) *Kako vidimo strane zemlje: uvod u imagologiju*. Zagreb, Srednja Europa, pp. 83–98.
14. Lefere, R. (2013) *La novela histórica: (re)definición, caracterización, tipología*. Madrid, Visor libros.
15. Nóvikova, E. (2010) La oposición germanismo/humanismo en la novela de V. Blasco Ibáñez *Los cuatro jinetes del Apocalipsis* y el cuento de I. N. Andréiev *El káiser y el prisionero*. *Mundo eslavo*. 9, 43–50.
16. Ortiz de Urbina, P. (2007) La Primera Guerra Mundial y sus consecuencias: la imagen de Alemania en España a partir de 1914. *Revista de Filología Alemana*. XV, 193–206.
17. Pageaux, D.-H. (2007) *El corazón viajero (Doce ensayos sobre literatura comparada)*. Lleida, Pages editors.
18. Ponce Marrero, F. J. (2008) La neutralidad española durante la Primera Guerra Mundial: nuevas perspectivas. *Ayer en discusión [recurso electrónico]: temas clave de Historia Contemporánea hoy*. 1–15.
19. Rodríguez Magda, R. M. (2014/15) Blasco Ibáñez durante la I Guerra Mundial. Una experiencia literaria y cinematográfica. *Revista de Estudios sobre Blasco Ibáñez / Journal of Blasco Ibáñez Studies*. 3, 213–225.
20. Rodríguez Richart, J. (1989) Literatura española de tema alemán (siglo XX). In: Neumeister, S. (ed.) *Actas del IX Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*. Frankfurt, Iberoamericana Vervuert, pp. 351–361.

21. Секулић, М. (2019) *Штанија Милоша Црњанског: имаголошка студија*. Крагујевац, ФИЛУМ.
22. Fischer, M. (2009) Komparatistička imagologija: za interdisciplinarno istraživanje nacionalno-imagotipskih sustava. In: Dukić, D., Blažević, Z., Plejić Poje, L. & Brković, I. (ur.) *Kako vidimo strane zemlje: uvod u imagologiju*. Zagreb, Srednja Europa, pp. 37–56.
23. Fusi, J. P. (1999) *Un siglo de España: la cultura*. Madrid, Marcial Pons.
24. Wedel, A. (1993) La germanofobia de Vicente Blasco Ibáñez en *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*. *Filología y lingüística*. XIX(2), 57–62. <https://doi.org/10.15517/rfl.v19i2.20214>

Mirjana M. Sekulić
University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
Department of Hispanic Studies

THE FIRST WORLD WAR IN THE WORK OF VICENTE BLASCO IBÁÑEZ

Summary

This paper examines the image of the First World War that the Spanish writer and journalist Vicente Blasco Ibáñez creates in his works of history and fiction. The paper deals with journalistic texts written by Blasco Ibáñez, collected in a multi-volume history of the First World War (*Historia de la Guerra europea de 1914*) and the novel *The Four Horsemen of the Apocalypse* (*Los cuatro jinetes del Apocalipsis*). We interpret the representations of the causes of war, with a special reference to the issue of "modern war" and the news it brings, we find parallels, similarities and differences between the representations in the novel and the historical work. The aim is to question the historical and cultural context in which the author pronounces certain judgments about the war, and then about the German people, with an emphasis on how pre-war Germanophilia turns into Germanophobia expressed in the analysed novel and *History*.

► **Key words:** history, First World War, Vicente Blasco Ibáñez, *Historia de la Guerra europea*, *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*.

Sources

1. Blasko Ibanjes, Visente (2014), *Četiri jahača Apokalipse*, Beograd, Tanesi.
2. Blasco Ibáñez, Vicente (1920), *Historia de la Guerra europea*, Vol. I–IX, Valencia: Prometeo.

References

1. Beller, M. (2007) Stereotype. In: Beller, M. & Leerssen, J. (eds.) *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters: a critical survey*. Rodopi, Amsterdam/New York, pp. 429–434.
2. Vidaković-Petrov, Krinka (2009), Srpska tema u delu Visentea Blaska Ibanjesa, *Filološki prehled*, Filološki fakultet Beograd, XXXVI, 1, 39–55.
3. Viciano, E. (2014/15) El fenómeno de *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*. *Revista de Estudios sobre Blasco Ibáñez / Journal of Blasco Ibáñez Studies*. 3, 61–79.
4. García de Cortázar, F. & González Vesga, J. M. (2009) *Breve historia de España*. Madrid, Alianza editorial.
5. García Delgado, J. L. & Jiménez, J. C. (2007) La economía. In: Juliá, S., García Delgado, J. L., Jiménez, J. C. & Fusi, J. P. (eds.) *La España del siglo XX*. Madrid, Marcial Pons, pp. 333–527.
6. Gascó Contell, E. (2012) *Genio y figura de Blasco Ibáñez agitador, aventurero y novelista*. Valencia, Publicaciones de la Casa-Museo Blasco Ibáñez.
7. Gonzalo-Blanco, A. (2009) *Vicente Blasco Ibáñez: juicio crítico de sus obras*. Alicante, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes. <https://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcvd6x3>
8. Gvozden, V. (2001) Polazišta i ciljevi imagološkog proučavanja književnosti. *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*. 49 (1/2), 211–224.
9. Karanović, V. (2020) Vicente Blasco Ibáñez y Serbia: historia de una recepción ideológica y de un amor palpitante. In: González Herrán J. M., Sotelo Vázquez, M., Carbonell, M. C. & Ripoll Sintes, B. (eds.) *El siglo que no cesa (El pensamiento y la literatura del siglo XIX desde los siglos XX y XXI)*. Barcelona, Edicions de la Universitat de Barcelona, pp. 583–598.
10. Caudet, F. (2016/17), Blasco Ibáñez: la singularidad de sus tres novelas sobre la Primera Guerra Mundial. *Revista de Estudios sobre Blasco Ibáñez / Journal of Blasco Ibáñez Studies*. 4, 17–36.
11. Juliá, S. (2007) Política y sociedad. In: Juliá, S., García Delgado, J. L., Jiménez, J. C. & Fusi, J. P. (eds.) *La España del siglo XX*. Madrid, Marcial Pons, pp. 15–330.
12. Lechado, J. M. (2014) Introducción. In: Blasco Ibáñez, V. *Crónica de la guerra europea 1914-1918. Una historia en la trinchera de la Primera Guerra Mundial*. Madrid, La esfera de los libros, pp. 19–31.

13. Leerssen, J. (2009) Odjeci i slike: refleksije o stranom prostoru. In: Dukić, D., Blažević, Z., Plejić Poje, L., & Brković, I. (eds.) *Kako vidimo strane zemlje: uvod u imagologiju*. Zagreb, Srednja Europa, pp. 83–98.
14. Lefere, R. (2013) *La novela histórica: (re)definición, caracterización, tipología*. Madrid, Visor libros.
15. Nóvikova, E. (2010) La oposición germanismo/humanismo en la novela de V. Blasco Ibáñez *Los cuatro jinetes del Apocalipsis* y el cuento de I. N. Andréiev *El káiser y el prisionero*. *Mundo eslavo*. 9, 43–50.
16. Ortiz de Urbina, P. (2007) La Primera Guerra Mundial y sus consecuencias: la imagen de Alemania en España a partir de 1914. *Revista de Filología Alemana*. XV, 193–206.
17. Pageaux, D.-H. (2007) *El corazón viajero (Doce ensayos sobre literatura comparada)*. Lleida, Pages editors.
18. Ponce Marrero, F. J. (2008) La neutralidad española durante la Primera Guerra Mundial: nuevas perspectivas. *Ayeres en discusión [recurso electrónico]: temas clave de Historia Contemporánea hoy*. 1–15.
19. Rodríguez Magda, R. M. (2014/15) Blasco Ibáñez durante la I Guerra Mundial. Una experiencia literaria y cinematográfica. *Revista de Estudios sobre Blasco Ibáñez / Journal of Blasco Ibáñez Studies*. 3, 213–225.
20. Rodríguez Richart, J. (1989) Literatura española de tema alemán (siglo XX). In: Neumeister, S. (ed.) *Actas del IX Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*. Frankfurt, Iberoamericana Vervuert, pp. 351–361.
21. Sekulić, Mirjana (2019), *Španija Miloša Crnjanskog: imagološka studija*, Kragujevac: FILUM.
22. Fischer, M. (2009) Komparativistička imagologija: za interdisciplinarno istraživanje nacionalno-imagotipskih sustava. In: Dukić, D., Blažević, Z., Plejić Poje, L. & Brković, I. (ur.) *Kako vidimo strane zemlje: uvod u imagologiju*. Zagreb, Srednja Europa, pp. 37–56.
23. Fusi, J. P. (1999) *Un siglo de España: la cultura*. Madrid, Marcial Pons.
24. Wedel, A. (1993) La germanofobia de Vicente Blasco Ibáñez en *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*. *Filología y lingüística*. XIX(2), 57–62. <https://doi.org/10.15517/rfl.v19i2.20214>

Преузето: 23. 3. 2023.
Корекције: 24. 11. 2023.
Прихваћено: 24. 11. 2023.